

معلم در فرهنگ اسلامی

«عباس روحانی(*) - مسعود گودرزی(**)»

چکیده :

مهم‌ترین مسأله‌ی آموزش و پرورش در دنیای معاصر و بخصوص در کشورهای در حال توسعه که از لحاظ فناوری آموزشی هنوز پیشرفت لازم را نکرده‌اند، مسأله‌ی معلم است. معلم یکی از ارکان اساسی و مهم تعلیم و تربیت می‌باشد، زیرا دستیابی به اهداف آموزشی و پرورشی تا اندازه‌ی بسیار زیادی به مجموعه فعالیت‌ها و اعمال معلم مربوط می‌شود. به‌طور کلی در همه تشکیلات، مؤسسات و سازمان‌ها اعم از صنعتی، خدماتی، فرهنگی، آموزشی و غیره، انسان عامل مؤثر و نهایی به حساب می‌آید. معلم عامل نهایی و اصلی در تشکیل مؤسسات آموزشی و تحصیلی است. عمل معلم است که سرانجام معین می‌کند مدارس در مبارزات حیاتی عصر حاضر پیروزمندانه وظایف خود را انجام می‌دهند یا در این امر مهم شکست خواهند خورد. آنچه مسلم است این‌که در عملی شدن اهداف آموزشی و تربیتی نقش تعیین‌کننده‌ی را داراست. از دیدگاه مکتب مقدس اسلام نیز شغل شریف معلمی وظیفه‌ی بس خطیری است که با احراز شرایطی خاص می‌توان بدان پرداخت. در نظام تعلیم و تربیت اسلامی معلم رکن است و هم اوست که بار سنگین و پر مسؤولیت انبیاء و پیام‌آوران بزرگ الهی را بدوش می‌کشد. در ظرف اندیشه‌ی معلم چیزی جز «اصلاح» که همان دعوت بخیر و معروف در جامعه‌ی اسلامی است وجود ندارد. هدف این نوشتار توصیف و تبیین جایگاه و موقعیت معلم در دین مبین اسلام است و این‌که شأن، مقام و منزلت حرفه‌ی تدریس و معلمی در فرهنگ انسان‌ساز اسلام در چه مرتبت و درجه‌ای قرار دارد. در راستای تحقق هدف مذکور ابتدا به نقش معلم و تربیت اسلامی پرداخته، سپس به معرفی مجموعه خصوصیات و ویژگی‌هایی که در فرهنگ اسلام برای احراز مقام و منصب تدریس بر شمرده شده است، اشاره می‌شود. به دنبال آن نظربرخی از دانشمندان اسلامی درباره‌ی معلم و شغل تدریس ذکر خواهد شد.

مقدمه :

تعلیم و تربیت اساس و بنیادی است که قوام و پایداری جامعه بر روی آن استوار شده است. جوامع بشری از طریق تعلیم و تربیت می‌توانند از نابودی و اضمحلال سرمایه‌های مادی و معنوی جلوگیری کنند. تعلیم و انتقال فرهنگ و اندوخته‌های علمی به نسل آینده از مهم‌ترین وظایف و کارکردهای نظام آموزش و پرورش در هر کشور محسوب می‌شود. انسان سال‌ها آموزش و پرورش را چیزی بدیهی و مسلم می‌انگاشت. اما ناگهان دریافت که تعلیم و تربیت نه تنها سودمندانه است، بلکه از ضروریات زندگی می‌باشد. اگر جامعه‌ای بخواهد به حیات و زندگی خود ادامه دهد باید افرادی هوشمند، فرهیخته و توانا پرورش دهد و بر تعداد آن‌ها هرچه ممکن است بیفزاید. به‌هرحال، آنچه مسلم است این‌که آموزش و پرورش امروزه به‌صورت لازمی زندگی انسان و جزء لاینفک جوامع بشری درآمده است. انتقال سرمایه‌های فرهنگی به‌دیگران از مهم‌ترین عبادات بلکه مؤکدترین واجبات کفایی، در نظام تعلیم و تربیت اسلامی است. خداوند متعال فرموده است: «و اذ اخذ الله میثاق الذین اتوا الكتاب لتبییننه للناس و لا تکتمونه^(۱)» و آن‌گاه که خداوند با مردمی - که نیشتر آسمانی در اختیار آنان قرار گرفت - پیمان بست که باید محتوای آن‌را برای مردم تشریح کرده و از بازگو کردن آن کتمان نرزد. (و آن‌را به‌دیگران تعلیم دهید).

آیه‌ی فوق‌الذکر، ضرورت و لزوم امر تعلیم را گوشزد کرده است. چون علوم و معارف بشریه از طریق وراثت قابل انتقال نیست، تمدن و فرهنگ یک میراث بیولوژی^(۲) نیست که نسل‌های بعدی از نسل‌های گذشته بدون کوشش در یادگیری از آن‌ها بهره‌مند گردند، * - عضو هیأت علمی و مدیر گروه آموزش معلمان دانشگاه آزاد اسلامی مبارکه

** - عضو هیأت علمی و معاون اداری و مالی دانشگاه آزاد اسلامی مبارکه

۱- سوره‌ی آل عمران، آیه ۱۸۷

بلکه اموری از قبیل فرهنگ و تمدن به مثابه یک میراث اجتماعی^(۱) می‌باشند که باید فعالیت بشر برای صیانت و پیش‌برد آن مداومت و استمرار یابد. اگر مردمان هر عصر و دوره‌ای بخواهند معارف، معلومات، عقاید و راه و رسم خود را به نسل‌های بعدی منتقل سازند، ناگزیرند مساعی و کوشش‌هایی را در راه تعلیم و تربیت فرزندان خود متحمل شوند. بنا به آن‌چه در سطور گذشته بدان‌ها اشارت رفت، نقش و جایگاه معلم در عرصه‌ی تعلیم و تربیت هر کشوری بخوبی قابل درک و استنباط است. معلم در فرآیند آموزش و پرورش و انتقال دستاوردهای فرهنگی به نسل‌های دیگر نقش اساسی و کلیدی را به عهده دارد. بنابراین لازم است که به‌مراتبی از کمال و شایستگی دست یافته باشد تا بتواند نسل آینده را بخوبی تربیت کند. امام محمد غزالی می‌گوید: «اگر دانشمندان و معلمان نمی‌بودند، مردم هم چون بهائم و چهارپایان زیست می‌کردند، یعنی مردم در سایه‌ی تعلیم و تربیت، از مرحله‌ی حیوانی به‌مقام انسانی ارتقاء می‌یابند.»^(۲) بسیاری از مربیان و متخصصات تعلیم و تربیت عقیده دارند که انسان به‌صورت یک انسان به‌دنیا نمی‌آید بلکه توسط تعلیم و تربیت انسان می‌گردد. آن‌چه که ما را از حیوانیت رها می‌کند و به مرتبه‌ی انسانیت سوق می‌دهد، تعلیم و تربیت است. البته هم‌شکل رسمی و هم صورت غیر رسمی آن. بنابراین در فرهنگ اسلامی مقام و منزلت معلم و مربی بسیار والا و ارزشمند است. زیرا اوست که در فرآیند انسان شدن دانش‌آموزان می‌تواند کمک شایان توجهی بنماید. ناگفته پیداست کسی که می‌خواهد عهده‌دار منصب تعلیم و تربیت گردد باید قبلاً مراتب صلاحیت و شایستگی را برای احراز چنین مقامی فراهم آورده و از طرفی باید این شایستگی، در تمام مظاهر وجود او پدیدار باشد، یعنی سیما، چهره و طرز سخن گفتن او نمایانگر اهلیت و شایستگی او برای احراز مقام تعلیم بوده و اساتید صالح نیز او را تأیید و گواهی کنند. معلم سازنده‌ی اخلاق و سایر شوون شخصیتی کودکان، نوجوانان و جوانان است. لذا باید رفتارهای الگوی اخلاق شاگردان باشد. از نظر تاریخی اولین معلم در جامعه‌ی اسلامی شخص پیامبر ﷺ بود و هم او بود که به‌صورت «الگو» و به‌تعبیر قرآن کریم «اسوه‌ی حسنه»^(۳) مورد تأسی و یا تقلید صحابه و تابعین و دیگر معلمان عصر اولیه‌ی اسلام قرار گرفت. این معلمان که هریک از آن‌ها بعداً خود به‌صورت نمونه و یا اسوه درآمدند، برخی همان سربازان شجاع و رزمنده‌ی اسلام بودند که علی‌رغم نداشتن تعلیمات منظم نظامی و یا تحصیل در مراکز رسمی و آموزشی، توانستند هم در میان میادین جنگ حماسه

بیافرینند و هم آن‌که پیام آسمانی اسلام را در گوش جهانیان زمزمه کنند.

هدف این مقاله توصیف و تبیین جایگاه، مقام و منصب معلم در نظام تعلیم و تربیت اسلامی است و این‌که دین اسلام چه خصایص و ویژگی‌هایی را برای تصدی شغل تدریس دارای اهمیت می‌داند؟ اسلام چه ملاک‌ها و معیارهایی را برای تشخیص و شناسایی معلم نمونه معرفی نموده است؟ به‌طور کلی دیدگاه مکتب اسلام درباره‌ی شغل شریف معلمی چیست؟ آیا در جامعه‌ی اسلامی معلم هرگونه که خود بخواهد می‌تواند عمل کند؟ یا این‌که برنامه‌ها، هدف‌ها، روش‌ها و مقررات اسلامی زمینه‌های فعالیت‌های او را مشخص می‌کند؟

ویژگی معلم در فرهنگ اسلامی

خداوند بشر را آفرید و عقل را به‌منظور تفکر و تعمق در جهان هستی در او به‌ودیعت گذاشته است، تا حق و باطل، خیر و شر و زشت و زیبا را از هم تمیز و تشخیص دهد و مسیر خویش را در زندگی باز یابد. در عین حال از خطاها و لغزش‌ها مصون باشد. این هدف که همانا هدف خلقت انسان است، جز از راه پرورش عقل و تعلیم علم و دانش حاصل نخواهد شد. لذا اسلام مقام علم و معلم را بس رفیع و ارجمند معرفی کرده است. پس از مبارزه‌ای که اسلام با جهل و بی‌سوادی آغاز نمود، دوره‌ی بحث و تفکر شروع شد و حکومت جهل و نادانی منقرض گشت و بدین ترتیب فکر و فلسفه زنده شد و در آغوش پر مهر اسلام رشد و تکامل یافت. خداوند در قرآن کریم می‌فرماید: «و من یوت الحکمة فقد اوتی خیراً کثیراً» (آن‌که علم و حکمت نصیب او گشت از خیر و برکت فراوان برخوردار است.)

تربیتی نیست که معلم در راه هدایت و پرورش قدرت تفکر و بیداری نیروی فکر و عقل در انسان نقش اساسی و کلیدی را برعهده دارد. لذا هرکسی قادر نیست عهده‌دار چنین منصب و شغل مهمی باشد بلکه لازم است قبل از تصدی چنین مسؤولیت عظیمی، شرایط و ویژگی‌های مربوط به آن را در خود تقویت نماید. به‌طور کلی خصوصیات معلم را می‌توان به‌سه بخش تقسیم‌بندی کرد (حجتی،

1- Social heritage

۲- به‌نقل از کتاب اسلام و تعلیم و تربیت، تألیف دکتر سیدمحمدباقر

حجتی

۳- سوره‌ی احزاب، آیه‌ی ۲۱

تفحص و تدبیر در منابع فرهنگ اسلامی نشان می‌دهد که تعلیم و تربیت فرزندان خود را به هر کسی نمی‌توان واگذار نمود، بلکه معلمان و مربیان باید به‌درجه‌ی مطلوبی از صلاحیت و شایستگی برای احراز معلمی دست یافته باشند . اسلام به‌شدت بر این نکته پافشاری می‌ورزد که معلم رشد نیافته به‌سهولت می‌تواند حال و آینده‌ی یک ملت را به‌تباهی بکشانند . نسل‌ها را تباہ کند و سرمایه‌های انسانی و مادی را ضایع نماید . برعکس، معلم خوب و تربیت یافته، بزرگترین نعمت الهی در یک جامعه است و هم اوست که قادر است کشور خود را به‌سوی فلاح و رستگاری سوق دهد و سعادت و خوشبختی را نصیب ملت خود گرداند .

امام حسین علیه السلام معلمی نمونه و نمونه‌ای برای معلمان

در میان معلمان عصر اولیه‌ی اسلام به‌نمونه‌های بارزی چون ابوذر غفاری، حجرین عدی، میثم تمار، مالک اشتر، عمار یاسر، اویس قرنی، محمد بن ابی‌بکر، جابر بن عبدالله انصاری و افراد دیگری از این قبیل برمی‌خوریم که می‌توان از آن‌ها به‌صورت نمونه‌ای عینی و یا مدل استفاده کرد و با شرح و توصیف تحلیل‌گرایانه از چگونگی برخورد آنان با مشکلات و مسائل اجتماعی و درکی که از نقش خود به‌عنوان یک معلم مسؤول و متعهد داشتند به‌معلمان یاری داد تا خود را با این نمونه‌های تقوی و فضیلت بسنجند و بدان پایه از علو و تأثیر برسند که این بزرگان رسیدند . (حسینی، ۱۳۶۹)

دکتر سید علی حسینی استاد معظم تاریخ و فلسفه‌ی آموزش و پرورش در دانشگاه شیراز، در کتاب ارزشمند خود تحت عنوان «مباحثی چند پیرامون مبانی تعلیم و تربیت اسلامی» از امام حسین علیه السلام به‌صورت یک معلم ملتزم و متعهد و به‌صورت نشان‌دهنده‌ی نمونه‌ای از تربیت اسلامی عصر پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله و سلم یاد می‌کند . وی متذکر می‌شود «... امام حسین علیه السلام به‌همه‌ی معلمان نظام تعلیم و تربیت اسلامی آموخت که اولاً در برابر انحراف‌ها بایستند ، ثانیاً از اصول و ضوابط حاکم بر مکتب پیروی کنند . تجاوز به‌حریم آن‌را روا ندارند . ثالثاً در افشای همه‌ی

برخی از خصوصیات بدنی عبارتند از : سلامتی و تندرستی و عدم ابتلاء به‌بیماری‌های مفرط، عدم ابتلاء به‌عیوب و نقایص شدید عضوی، مانند زبان و نقص در اندام‌ها، با نشاط و سرحال بودن و بالاخره این که معلم باید دارای ظاهری آراسته و منظم باشد . هم‌چنین لازم است که معلم از لحاظ عقلی و علمی واجد شرایط و ویژگی‌های زیر باشد :

الف - از فراست و هوشیاری نسبتاً خوبی برخوردار باشد .

ب - از احاطه‌ی علمی نسبتاً جامعی نسبت به‌مواد درسی برخوردار باشد .

ج - آگاهی نسبت به‌مسائل روان‌شناختی انسان و خاصه کودکان، نوجوانان و جوانان داشته باشد.

د - تمایل به‌اداء وظیفه‌ی تعلیم و دلبستگی به‌شغل تدریس و معلمی در او موجود باشد.

ه - سعی در افزودن به‌معارف و معلومات خود. معلم کسی است که همیشه شاگرد باقی می‌ماند، او باید مرتباً با یادگیری مطالب جدید و نو سر و کار داشته باشد .

و - دارابودن اطلاعات دینی - مذهبی: مهم‌ترین سرمایه‌های علمی یک معلم، اطلاعات دینی و مذهبی اوست، زیرا قوی‌ترین عامل صیانت و حفظ جامعه از انحرافات و لغزش‌هاست . جامعه‌ی فاقد دین، قادر به‌ادامه‌ی حیات نیست . به‌منظور این‌که معلم بتواند در انجام وظیفه‌ی تعلیم و تربیت موفق و پیروز باشد باید به‌موازی‌ن دینی آگاه بوده تا ضمن آموزش علوم به‌دانش‌آموزان ، آنان را قولاً و عملاً با روح دینی و ایمان و تقوی آشنا سازد .

و بالاخره این که معلم در حین انجام وظیفه، سازنده‌ی اخلاق کودکان، نوجوانان و جوانان نیز می‌باشد . لذا لازم است که خود مزین به‌صفات نیکو و پسندیده‌ی اخلاقی باشد . دانش‌آموزان به‌شدت تحت تأثیر رفتار و اخلاق معلم خویش می‌باشند . برخی از خصوصیات اخلاقی معلم عبارتند از :

الف - محبت و نرمش

ب - خویشتن‌داری و عدم خشم و عصبانیت

ج - احتیاط و حسن تدبیر

د - تلاش و کوشش در حسن انجام وظیفه

کسانی که نقاب بر چهره دارند بکوشند. رابعاً از تصفیه‌ی نیروهای فرصت‌طلب و جذب و پذیرش و آموزش افراد صادق غفلت نورزند و بالاخره با کوشش در تربیت و آماده کردن نیرویی که بتواند ادامه‌دهنده‌ی راه باشد، مسیر انقلاب را هموار نمایند و وصول به‌هدف‌ها و آرمان‌های آن را امکان‌پذیر کنند.» (حسینی، ۱۳۶۹، ص ۲۵۰)

به‌هرحال، اولین درسی که امام حسین (علیه السلام) به‌عنوان یک معلم اسوه به‌همه معلمان نظام تعلیم و تربیت اسلامی داد عبارت بود از پایداری و پایداری در مقابل انحراف‌ها و کجروی‌های جامعه، هم‌چنین پاسداری و حفاظت از مکتب و حرکت در قالب ارزش‌ها و ضوابط حاکم بر جامعه و مکتب نیز از جمله درس‌هایی است که معلمان نظام تربیتی اسلامی باید از حیات امام حسین (علیه السلام) کسب نمایند. افشاگری و برگرفتن نقاب از چهره‌های فساد و تباهی از دیگر خصوصیات یک معلم نمونه است که از زندگی سراسر مبارزه‌ی امام حسین (علیه السلام) می‌توان درس گرفت و با اعتراض به‌هریک از موارد انحرافی موجود در جامعه لب به‌انتقاد و هشدار گشود. در این‌جا باید اشاره کرد یکی از معلمان نمونه‌ی عصر حاضر که تمام خصوصیات معلم اسوه در او هویدا بود، امام خمینی (ره) است. امام خمینی نمونه‌ی یک معلم متعهد و ملتزم در دوران معاصر و تحصیل‌کرده‌ی مکتب امام حسین (علیه السلام) بود. در زمینه‌ی پایداری در برابر انحراف‌ها و لغزش‌های رژیم ستم‌شاهی پهلوی، پاسداری او از مکتب و حرکت ایشان در خط ارزش‌های اسلامی، افشاگری امام از ظلم‌ها و ستم‌های دوران پهلوی و چندین و چند خصوصیت و ویژگی منحصر به‌فرد در امام از او معلمی اسوه و مدلی عینی و به‌روز ساخته است. اما، آن اسوه‌ی پویندگان راه حقیقت و جویندگان کمال، همواره در مرز نظر و عمل گام برمی‌داشتند و در زندگی فردی، خانوادگی و اجتماعی به‌همه آرمان‌ها و مطلوب‌ها در حریم ارزش‌های الهی و موازین قرآنی عامل بودند. امام خمینی یکی از مریبان و معلمان عصر ماشین، آن‌چنان رفتارشان را با متعالی‌ترین مبانی و اصول تربیتی مزین کرده بودند که برای اهل نظر، همه کلام، نگاه و رفتارشان پایدارترین آموزه‌های تربیتی بود. امام، این مربی صالح و رشد یافته‌ی مکتب انبیاء الهی همواره دربرقراری ارتباط با مخاطبان مختلف، خاصه کودکان و نوجوانان به‌ویژگی‌های روانی آن‌ها عنایت و توجه ویژه‌ای داشتند. بررسی ویژگی‌های این معلم بزرگ قرن و تعیین تأثیراتی که این آموزگار بزرگ الهی در دل و جان شاگردان خویش بر جای نهاده و

موجبات تحولات عمیق رفتار آن‌را فراهم آورده است، می‌تواند الگوی شایسته‌ای برای همه‌ی آن‌هایی باشد که با انتخاب شغل شریف تدریس و معلمی، رسالت خطیر پیامبران الهی را برگزیده‌اند. برخی از خصوصیات امام که از ایشان معلمی نمونه و شاگردی برجسته مکتب حسینی ساخته‌اند عبارتند از (عصاره، ۱۳۷۸):

۱- اعتماد و توکل به‌خدا

۲- قدرت رهبری

۳- علم و معرفت

۴- شفافیت و سادگی کلام

۵- مطابقت حرف و عمل

۶- قاطعیت در عمل و شجاعت بیان

۷- اقتدار و استحکام در مقابل مستکبران

۸- عطف و رحمت در برابر مستضعفان

۹- حفظ وحدت و آرامش در جامعه

به‌هرحال، یکی از معلمان بزرگی که شیوه و راه انبیاء و امام حسین (علیه السلام) را در قرن حاضر تجسم عملی بخشیده است، امام خمینی (ره) معلم و رهبر کبیر انقلاب اسلامی ایران بوده است و بجاست معلمان کشور ما سیره‌ی عملی ایشان را سرلوحه‌ی کار خویش قرار داده، سعی نمایند همواره در مسیر و طریق امام گام بردارند. معلم بزرگ ما، خمینی کبیر، همه پیروان و شاگردان و مردم علاقه‌مند به‌انقلاب اسلامی را چون پدری مهربان دوست می‌داشت. مجموعه‌ی خصوصیات علمی، عملی، مدیریتی، شخصیتی و رفتاری از امام، معلمی اسوه و نمونه ساخته‌اند که قرن‌ها می‌تواند روشنی‌بخش محافل علمی و تربیتی بشریت و بخصوص کشور ایران قرار گیرد. شایسته است متخصصان تعلیم و تربیت و دست‌اندرکاران این امر در جهت ارائه مدل‌های عملی و کاربردی از زندگی حرفه‌ای و اجتماعی معلم بزرگ انقلاب هرچه کوشاتر باشند و معلمان این مرز و بوم هرچه بیشتر در راستای پروراندن خصائل امام در شخصیت خود جهد و کوشش نمایند.

جایگاه تدریس در فرهنگ اسلامی

در اسلام شغل معلمی با شغل انبیاء قیاس شده است و البته قیاس جالب و درخور تأملی است. با اندکی اندیشه در این باب معلوم می‌شود که هم وظیفه‌ی پیامبران و هم رسالت معلمان، راهنمایی، ارشاد و اداره‌ی انسان‌هاست. پیامبران مبعوث شده‌اند که در انسان‌ها تغییر رفتار به‌وجود آورند و هدف و فعالیت معلمان نیز در

همین راستاست. لذا، می‌توان گفت که هدف و مأموریت انبیاء و معلمان در هر عصر و دورانی، یکی است و آن زدودن جهالت‌ها، خرافه‌پرستی‌ها، ظلمت‌ها و نادانی‌ها از دامن جوامع بشری است که البته این وظیفه‌ی سترگ و مقدسی است. خداوند در قرآن کریم می‌فرماید: «هو الذی بعث فی الامیین رسولاً منهم یتلوا علیهم آیاته و یرزقهم و یعلمهم الكتاب و الحکمة و ان كانوا من قبل لفسی ضلال مبین^(۱)» (او خدایی است که از بین مردم امی، رسولی از بین خودشان برگزید تا آیات الهی را برآنان بخواند و زنگارهای جهل و خرافه و کفر را از آنان بزدايد و به آنان کتاب و حکمت را تعلیم دهد، در صورتی که پیش از آن در ضلالت و گمراهی آشکاری بودند).

همان گونه که از آیه‌ی فوق استنباط می‌شود رسول گرامی اسلام به‌منظور تعلیم و تربیت مبعوث شده است، پس کار و وظیفه‌ی پیامبر و سایر انبیاء، معلمی است. در قرآن کریم، علماء و دانشمندان با پنج امتیاز برجسته از سایر گروه‌ها متمایز می‌باشند. (حجتی، ۱۳۷۱)

۱- ایمان

۲- اعتقاد به توحید و یگانگی خداوند

۳- اندوه، تأثر و گریستن از بیم پروردگار

۴- خشوع و انعطاف درونی

۵- ترس و بیم از خدا

ناگفته پیداست که به‌واسطه‌ی این ارزش‌ها و فضیلت‌هاست که علم، عالم و معلم در فرهنگ اسلامی از مرتبت والایی برخوردار گردیده است. آن چنان که امام محمد غزالی آنرا شریف‌ترین حالات بشر دانسته است. غزالی معتقد است همان‌گونه که بذل مال به‌دیگران حالت جود و سخاوتمندی است، حالت تعلیم و دانا کردن دیگران نیز شریف‌ترین حالات یک مرد عالم می‌باشد. (حجتی، ۱۳۷۰)

نتیجه‌گیری

در فرآیند تعلیم و تربیت، معلم صرفاً انتقال‌دهنده‌ی اطلاعات و دانش نیست بلکه او تمامی ابعاد وجودی دانش‌آموزان را متأثر می‌سازد و در این رهگذر هر قدر از محبوبیت بیشتری برخوردار باشد، تأثیرگذاری عمیق‌تر و پایدارتری خواهد داشت. معلم سلطان قلب و جان دانش‌آموزان است. او در شکل‌دهی و تحول شخصیت و منش شاگردان خود نقش اساسی دارد. در فرهنگ اسلامی تشابهات بسیار زیادی بین رسالت و مأموریت انبیاء و معلمان وجود دارد و

به‌همین سبب فن تعلیم و تربیت جزء شریف‌ترین فنون و مشاغل محسوب می‌شود. در فرهنگ اسلامی معلمان به‌وارستگی، آزاد اندیشی، عدالت، نیک‌خواهی، توکل به‌خدا، سادگی، شجاعت و صفاتی از این دست، دعوت شده‌اند. در دامن فرهنگ اسلامی همواره معلمان بزرگ و قهرمانان شکست‌ناپذیر عرصه‌ی تعلیم و تربیت، رشد یافته‌اند و به‌عنوان اسوه و الگو پیش روی متصدیان شغل معلمی قرار داشته‌اند. لازم است معلمان ما خود را متصف به صفات و ویژگی‌های معلمان نمونه در طول دوران مختلف فرهنگ و تمدن اسلامی نمایند. در عصر حاضر امام خمینی رحمت‌الله علیه، معلم و مربی بزرگ و به‌عنوان تصویر و تجسم عینی و واجد شاخص‌های معلم نمونه می‌باشند. دست‌اندرکاران شغل تدریس باید در سیره‌ی عملی و شخصیتی ایشان، تدبیر و اندیشه‌ی بیشتری نمایند و سعی وافر در جهت نزدیک شدن بدان‌ها از خود نشان دهند. امام یکی از معلمان بزرگی است که شیوه و راه انبیاء را در قرن حاضر تجسم عملی بخشیده است، ویژگی‌های معلم کبیر قرن می‌تواند الگوی شایسته‌ای برای همه‌ی آنانی باشد که با انتخاب شغل معلمی، رسالت بزرگ پیامبران را در راه هدایت انسان از «ظلمت» به «نور» انتخاب کرده‌اند.

منابع:

- ۱- حجتی، سیدمحمدباقر (۱۳۷۰)، اسلام و تعلیم و تربیت، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
- ۲- حسینی، سیدعلی‌اکبر (۱۳۶۹)، مباحثی چند پیرامون مبانی تعلیم و تربیت اسلامی، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
- ۳- حجتی، سیدمحمدباقر (۱۳۷۱)، آداب و تعلیم و تربیت در اسلام، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
- ۴- مطهری، مرتضی (۱۳۶۸)، تعلیم و تربیت در اسلام تهران: صدرا.
- ۵- شعاری نژاد، علی‌اکبر (۱۳۷۵)، مبانی روان‌شناختی تربیت، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- ۶- اکرمی، سیدکاظم (۱۳۷۸)، تعلیم و تربیت از دیدگاه امام خمینی رحمت‌الله علیه، پیوند، ۲۳۵.
- ۷- افروز، غلامعلی (۱۳۷۷)، رابطه‌ها و شاگردها، نشریه پیوند، ۲۳۱.
- ۸- عصاره، علیرضا (۱۳۷۸)، امام خمینی معلم بزرگ قرن، نشریه پیوند، ۲۳۶.
- ۹- سیف، علی‌اکبر (۱۳۷۸)، روش تهیه‌ی پژوهش‌نامه، تهران: نشریه‌ی دوران.
- ۱۰- قائمی، علی (۱۳۷۵)، یادى از اسوه‌سازان بی‌نشان، نشریه پیوند، ۲۰۹.

۱- سوره‌ی مبارکه‌ی جمعه، آیه‌ی ۲

شماره ۱۳
بهار
۱۳۸۱